

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het is een ghemeen segghen dat

Anrooij, Wim van

Citation

Anrooij, W. van. (2016). Het is een ghemeen segghen dat. In *Aries netwerk: een constructicon* (pp. 5-7). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3213631>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3213631>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

2. Het is een ghemeen segghen dat

Wim van Anrooij, Universiteit Leiden

De hofauteur heraut Gelre schreef omstreeks 1400 een ererede op hertog Willem II van Gulik († 1393). Een ererede is een lofdicht op een overleden ridder waarin diens deugden en/of daden worden beschreven en waarin aan het slot het heraldische wapen van de geëerde wordt beschreven (Van Anrooij 1990). Het is een overwegend veertiende-eeuws genre dat uitsluitend in het Duitse Rijk werd beoefend, tot in Oostenrijk aan toe.

Het gedicht op hertog Willem van Gulik bevat een uitgebreide dadenbeschrijving, waaruit kan worden opgemaakt dat hij zich tijdens zijn leven als een voorbeeldig ridder heeft gedragen. Heraut Gelre vermeldt dat Willem zich al vroeg op het internationale strijdtoneel begaf en ‘mitten vader’ (vs. 106) richting Calais reisde, waar beiden zich aan de zijde van koning Edward III van Engeland schaarden, ‘Die daer mechtich lach gescaert / Mit enen sconen stoutten here’ (vs. 108-109), om die vorst bij te staan in zijn strijd tegen de koning van Frankrijk (1346). Willem van Gulik was echter al op veel jongere leeftijd bezeten van het ridderideaal. Heraut Gelre opent zijn dadenbeschrijving met de mededeling dat Willem nog maar dertien jaar oud was toen hij al op jacht ging naar riddereer:

Int eerste dat dees jonge degen	<i>degen</i> : held
Toten wapene was genegen	
Ende eerst reed na eeren tsout	<i>eeren tsout</i> :
Dertien jaer so was hi out. (vs. 99-102) ¹	soldij/beloning in de vorm van eer

Het is een ghemeen segghen dat

Aan deze indrukwekkende prestatie voegt de auteur de volgende uitspraak toe, waarmee hij in algemene zin wil zeggen dat iemand die iets wil bereiken daar vroeg mee moet beginnen:

Thout sal vroe crommen hoir ic lyen
Dat ten haecke sal gedyen. (vs. 103-104)

Het ‘hoir ic lyen’ kan worden vertaald met ‘hoor ik verklaren’, iets vrijer: ‘hoor ik mensen zeggen.’ Dit mag worden opgevat als een signaal dat de uitspraak wortelt in het orale circuit. De uitspraak komt voor in het spreekwoordenboek van Harrebomée (dl. 1, 265). Hij geeft tal van bewijsplaatsen in diverse varianten (dl. 3, 208), alle afkomstig uit gedrukte bronnen van na de middeleeuwen.

Het hier kort geïntroduceerde voorbeeld vormt een illustratie van het feit dat in de Middelnederlandse literatuur tal van spreekwoorden, gezegdes en uitdrukkingen te vinden zijn. Soms gaat het om vaste combinaties van woorden die tegenwoordig nog steeds als zodanig gebruikt worden, maar het kan ook gaan om uitdrukkingen die op den duur in vergetelheid zijn geraakt. Soms helpen Middelnederlandse auteurs ons een handje door een uitspraak aan te kondigen met – op zich ook al weer een vaste woordcombinatie! – ‘Het is een ghemeen segghen dat ...’ De Middelnederlandse letterkunde biedt dus doorkijkjes naar vaste woordcombinaties die gangbaar waren in het orale circuit. Doorgaans worden ze door ons eenentwintigste-eeuwers niet opgemerkt omdat we ze niet als staande uitdrukkingen herkennen. Het identificeren van spreekwoorden, gezegdes en uitdrukkingen die voorkomen in teksten zal pas op gang komen tegen de tijd dat we beschikken over een repertorium waarin de rijke voorraad van afzonderlijk overgeleverde

Het is een ghemeen segghen dat

Middel nederlandse rijmspreuken en spreekwoorden toegankelijk wordt gemaakt (Hemmes-Hoogstadt & Kuulkers-Jungman 2013).

Noten

1. Geciteerd naar hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, 15.652-56, fol. 19rb-19va. Door mij kritisch gemaakt en van een doorlopende versnummering voorzien.

Referenties

- Anrooij, W. van (1990). *Spiegel van ridderschap. Heraut Gelre en zijn ereredes*. (=Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen 1.) Amsterdam: Prometheus.
- Harrebomée, P.J. (1858-1870). *Spreekwoordenboek der Nederlandsche taal, of Verzameling van Nederlandsche spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen van vroegeren en lateren tijd*. Utrecht: Kemink en Zoon, 3 dln.
- Hemmes-Hoogstadt, A. & G. Kuulkers-Jungman (2013), Siet van wien ghi spreect ende wat. Venstertjes naar vroeger in Middel nederlandse rijmspreuken, *Madoc* 27, 104-114.